

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De dag van de volkomen verlossing

Want de Here Zelf zal op een teken, bij het roepen van een aartsengel en bij het geklank ener bazuin Gods nederdalen van den hemel, en zij, die in Christus gestorven zijn, zullen het eerst opstaan.

1 Thess. 4 : 16.

We hebben nu nog niet de volkomen verlossing ontvangen.

Als men sommige dichters hoort, zou men zeggen: die verlossing komt bij ons sterven. Immers ze spreken van een „blijmoedig, zonder schromen“ de dood tegengaan, een „vreugdevol sterven“, een „ontheven worden van de sterfelijkheid“ bij 't sterven.

En niet alleen dichters zeggen zo iets. Ge hoort 't rondom en door vele christenen beweren, dat een gelovige bij 't sterven „verlost“ is, „tot de hemelse heerlijkheid bevorderd“.

Ook vele Gereformeerde christenen redeneren in die zelfde trant b.v. „vergeet nu 't graf maar“, „hij is nu in de heerlijkheid“.

We moeten toch erg voorzichtig zijn met zulk beweren.

De Schrift spreekt niet zo over 't sterven. We bepalen ons nu eens bij 1 Thess. 4.

De christenen in Thessalonica waren bedroefd.

Dat kwam zo: de apostel Paulus had gepredikt de wederkomst des Heren. We moeten niet denken, dat de apostel „zo even terzijde“ daarover eens een opmerking heeft gemaakt, maar dat hij herhaaldelijk en met klem naar voren heeft gebracht de komst van Christus met eer en heerlijkheid, de volkomen verlossing van alle zonde en ellende.

Zó had de apostel er over gepreekt, dat de gemeente in Thessalonica er naar verlangde, om die gloriëdag van Christus, hun Here, te mogen beleven, om dan te zien, hoe hun levende Heiland op de wolken des hemels zou komen.

Maar... hun blijdschap was later wat getemperd.

Er waren namelijk, nadat Paulus vertrokken was, enkele gemeenteleden gestorven.

En nu kwam de vraag op: hoe moet dat nu met die gestorven broeders en zusters, als Jezus weer komt? Zouden die nu straks de heerlijke komst van Christus niet zien en mee-beleven?

De nog levende gemeenteleden zullen de Here zien komen, zij zullen er bij wezen.

Maar komen de gestorven gemeenteleden dan achteraan?

Wat zullen zij dan veel moeten missen!

***

En let nu op het apostolische antwoord!

Allereerst: mogen de broeders en zusters in Thessalonica niet bedroefd zijn, als er in de gemeente iemand gestorven is?

Neen, dat zegt de apostel niet. Dat leert de Schrift nergens. We moeten niet zo onbewogen bij het sterven van een broeder of zuster redeneren en zeggen: „u mag niet schreien“.

Neen, sterven is heel erg. Dan worden we niet van de sterfelijkheid ontheven, maar dan vallen we juist ten prooi aan de sterfelijkheid. De dood is niet een lieve vriend, maar een vijand (1 Cor. 15)!

En: hier bij ons is een ledige plaats in de kerk en een ledige stoel thuis.

Er is hier rouw en gekrijt bij 't verlies van geliefden.

Vervolgens: de apostel zegt ook niet tot de gemeente in Thessalonica: „maar mijn beste broeders, hoe kunt u toch in zorg zitten, of de ontslapen gelovigen straks de Here zullen zien komen! Immers de ontslapen zijn al bij Jezus. Ze zijn er al! Bekommert u toch niet om het sterven, om de dood, vergeet dat graf maar en denk er alleen maar aan wat ze nu reeds hebben of zijn. Broeders, uw ontslapen zijn immers al verlost“.

Ook dat schrijft Paulus niet.

Hij gaat zomaar niet dood en graf voorbij. Hij beweert niet, dat de dood „niets meer betekent“.

De apostel schrijft: zeker, ze zijn nu in 't graf, uw ontslapen. Maar dan wijst hij met nadruk heen naar de dag der verlossing, naar de opstanding uit de doden, naar de wederkomst.

Als Jezus weerkomt, zal Zijn eerste werk zijn: de opwekking uit de doden van alle ontslapen gelovigen.

De ontslapen komen niet achteraan, ze „missen“ de wederkomst niet. Ze zullen er bij zijn. De Here zal allereerst om hen denken, Hij vergeet ze niet.

***

We leren, dat Christus met een bevel, met een commando-woord zal neerdalen uit de hemel.

Bovendien zal een aartsengel verschijnen en zijn krachtige stem laten horen.

Ja, bazuingeklink is allerwege te vernemen, langs de hemel, over de ganse aarde.

De lucht zal vol zijn van de signalen van de komende Christus.

Wat een majestueuze komst!

Voor „komst“ of „toekomst“ van Christus staat 't woord paroësia, dat betekent: de plechtige, officiële komst van een koning of een rijksgrote.

Zo deden de groten der aarde intocht in een stad, omstuwd door hun dienaren en legerscharen.

Maar nog heerlijker en grootser zal de komst zijn van de Koning der koningen en de Heer der heren.

En zij, die in Christus ontslapen zijn, zullen „eerst opstaan“. Over de gehele wereld zullen de ontslapen de stem van Christus horen en 't geluid van de bazuin.

„De ure komt, in welke allen, die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen en zullen uitgaan“. Joh. 5 : 28, 29.

Op alle kerkhoven, op alle vergeten plaatsen, waar ontslapen gelovigen liggen, zal 't geklank van de bazuin doorklinken en de stem van de Here te horen zijn.

Dan gaan al die graven open, zelfs de zee zal haar doden wedergeven.

Al Gods volk zal herrijzen uit 't stof der aarde, met hun lichamen, als echte concrete mensen, een schare, die niemand tellen kan uit alle volken en landen.

En dan, terwijl de Here nog komende is, met Zijn glorie en macht, zullen óók de verzezen gelovigen de Here zien komen.

Voordat er verder nog iets met de nog levende gelovigen gebeurd is, staan de ontslapen er ook al!

En dan zullen de gelovigen die dan nog

UIT DE INHOUD:

<i>De dag van de volkomen verlossing</i>	C. S.
<i>Een nieuwe situatie?</i>	C. V.
<i>Hoe staat het met onze levenswandel?</i>	H. J. J.
<i>„Duizend“ en 1000 (IIb)</i>	C. v. d. E. en J. C. v. d. L.
<i>Eenzaam maar niet alleen (IV)</i>	G. P.
<i>Boekbespreking</i>	H. S.
<i>Kritische krabbel</i>	Frater
<i>Persschouw</i>	C. V.
<i>Nog eens — een appel!</i>	
<i>Van hier en ginds</i>	
<i>Onze kerkendag</i>	C. V.
<i>Kerknieuws</i>	
<i>Helpt U weer?</i>	J. G. v. O.

leven veranderd worden in een punt des tijds, in een ogenblik, 1 Cor. 15 : 52.

En dan staat daar Gods ganse kerk van alle eeuwen en plaatsen, van Adam af tot de laatste gelovige toe en ziet op naar de hemel.

Die ganse gemeente Gods zal dan opgenomen worden, weggevoerd worden, plotse-ling en met kracht (er staat: weggerukt) naar de hemel.

Wat zal dat een „hemelvaart“ zijn!

Vóórdat de aarde gelouterd en vernieuwd wordt, zal Christus Zijn gemeente halen, om haar daarna de nieuwe aarde te doen beër-ven.

***

Waarnaar moeten wij verlangen?

Naar de wederkomst van Christus. Niet de dag van ons sterven, maar de dag van Christus is onze verlossingsdag.

Zeker, we vergeten 't niet, dat de apostel ook eens schreef: „het sterven is mij winst“, Philipp. 1 : 21.

We weten het ook wel, dat de Here tegen de rover zeide: „heden zult gij met Mij in het paradijs zijn“, de ontslapen gelovigen zijn ook direct na hun sterven bij de Here.

Maar dat is nog niet de volkomen verlossing van de ganse mens.

Dàn, op de dag van Christus zal de dood moeten loslaten,

dàn pas wordt de macht des doods gebro-ken,

dàn eerst zal het graf teruggeven, en dan eindelijk zijn de gelovigen van hun sterfelijkheid ontheven.

Dàn! Eerder niet!

Maar dan ook volkomen en voorgoed.

Wij verwachten een vernieuwde aarde en vrijgemaakte schepping en een verheerlijkt lichaam.

Onze verwachting van de toekomst is vaak nog zo vaag.

We „vergeestelijken“ graag en spreken véél over de „ziel“ en de hemel en te weinig over óns echt, vernieuwd lichaam en deze vernieuwde aarde.

Die hoop doet vandaag leven.

Die hoop staalt ons vandaag tot de strijd der kerk.

We moeten niet zeggen: „och, bij de dood valt alles weg“.

De verwachting van de dag der verlossing en van de opstanding uit de doden gaf Paulus de kracht om, naar de mens, met wilde dieren te vechten, 1 Cor. 15 : 32.

Onze arbeid is niet ijdel in de Here!

C. Stam.

Een nieuwe situatie?

De beslissing over de vele voorstellen, die inzake de Vervangingsformule c.a. bij de Utrechtse synode van de Synodale Kerken zijn binnengekomen, is nog niet gevallen. Die werd, na een inleidend debat over het rapport en de voorstellen der commissie, veertien dagen uitgesteld om de synodeleden, welke dat hadden begeerd, gelegenheid tot nadere bezinning te geven.

In het „Gereformeerd Weekblad” van 18 sept. werd alvast, ter nadere oriëntatie van de lezers, het rapport met de ingediende voorstellen afgedrukt. En zo kon ieder die wilde daarvan kennis nemen.

Het rapport is zeer omvangrijk. Na een behandeling van de meer dan honderd ingekomen missives — welke behandeling in het „Geref. Weekblad” niet werd opgenomen — volgen resp. een tekening van de situatie waarin de kerken zich momenteel in verband met de leeruitspraken c.a. bevinden, een hoofdstuk waarin gesproken wordt over „wat in deze door de Synode te doen zij” en ten slotte een reeks voorstellen, welke aan de Synode werden voorgelegd.

Het is niet mogelijk het gehele rapport hier af te drukken. Maar wel willen we, ter aanvankelijke oriëntering van onze lezers, enkele dominerende momenten daarvan hier doorgeven.

* * *

Allereerst is van belang kennis te nemen van wat de commissie schrijft over de leeruitspraken, welke momenteel in de synodale kerken de vigerende zijn. Dat wil dus zeggen: van wat zij schrijft over de Vervangingsformule.

De commissie zegt daaromtrent nu eerst, dat het niet alleen in strijd is „met de waarheid, maar ook met de historie... het zó voor te stellen, als zouden de Gereformeerde Kerken door haar leerbeslissingen eigenlijk het struikelblok voor de kerkelijke eenheid hebben opgeworpen. Immers reeds vóór in 1905 bepaalde leerbeslissingen werden genomen, was er de kerkelijke gedeeldheid binnen de gereformeerde gezindte; ook werden deze beslissingen niet genomen om aan een bepaald theologisch inzicht de voorrang te geven boven een ander, maar juist om tot pacificatie van bepaalde tegenstellingen te komen. Als zodanig hebben zij binnen de Gereformeerde Kerken ook lange tijd zegenrijk gewerkt”.

Op deze beweringen gaan we hier niet nader in.

Maar wel vragen we de aandacht voor de daarop direct volgende uitspraak: „En wat de in 1942 en de, in enigszins gewijzigde vorm, in 1946 genomen beslissingen aangaat, voor de Gereformeerde Kerken staat het zó, dat zij de inhoud van de belijdenis niet hebben veranderd, aangevuld of toegespitst, maar juist de in 1905 behaalde confessionele vrede tegenover nieuw opgekomen leer-twisten hebben willen handhaven”.

Deze uitspraak is duidelijk.

De commissie spreekt hier zonder omwegen uit, dat, neen niet maar volgens háár oordeel, maar volgens het oordeel der Gereformeerde Kerken, de leeruitspraken, zowel die van 1942, waarin stond dat elk gedoopt kind voor wedergeboren moet worden gehouden, als de Vervangingsformule van 1946, voluit confessioneel waren en zijn! In die leeruitspraken, zo horen we immers, werd de inhoud van de belijdenis niet veranderd, aangevuld of toegespitst.

Duidelijker dan zo kan onmogelijk gezegd worden dat de leeruitspraken geheel en al conform de belijdenis zijn.

We moeten van deze uitspraak goede nota nemen en er ernst mee maken.

* * *

Uitgaande van de ponering, dat de leeruitspraken de belijdenis in niets hebben veranderd, aangevuld of toegespitst, schrijft het rapport vervolgens:

„Gezien heel het verleden, gezien ook de woordvoerders in die strijd, mochten de synodes van 1942 en 1946 dan ook verwachten en verlangen, dat hun unaniem genomen uitspraken in de kerken aanvaard en in ieder geval als confessionele leeruitspraak door de kerkelijke ambtsdragers geëerbiedigd zouden worden”.

Met duidelijke woorden wordt hier gezegd, dat het door de synoden bindend aan de kerken opleggen van de leeruitspraken als confessionele uitspraken zeer goed is geweest; dat de ambtsdragers zich daarnaar hadden behoren te gedragen; en dat dus het niet spreken en leren daarnaar metterdaad een schenden van de kerkelijke trouw was.

Scherp worden zo de „publieke” bezwaarden van vroeger en later tijd nog weer eens gediskwalificeerd en veroordeeld.

En daarna gaat het rapport zó verder: „Wanneer dan ook thans van de synode verlangd wordt, dat zij de leeruitspraken van 1946 zal herroepen of wegdoen als in strijd met of uitgaande boven de Schrift, meent de commissie, dat de synode daarop slechts kan antwoorden, dat ze naar haar overtuiging en naar de herhaalde uitspraak onzer kerken geheel in overeenstemming zijn met de wijze, waarop de Gereformeerde Kerken blijkens haar confessie en de van ouds bij haar in gebruik zijnde liturgische formulieren de Schrift in dit opzicht hebben verstaan”.

In deze woorden wordt opnieuw gezegd, dat de leeruitspraken geheel en al confessioneel zijn. En dat de synode dit ook nu nóg weer eens zeggen moet. Bovendien wordt daarin verzekerd, dat, als de Vervangingsformule wordt weggedaan en een of andere nieuwe uitspraak zal worden gegeven — zoals de commissie wil en voorstelt — dat niet geschiedt omdat de Kerken de confessionaleiteit van de vroegere leeruitspraken in enigerlei opzicht dubieus willen stellen. En evenmin omdat zij van oordeel zijn, dat wat die Vervangingsformule inhoudt boven de Schrift uitgaat! Zelfs deze zwakkere, minimale kritiek op de Vervangingsformule, mogen de Kerken beslist niet als juist erkennen.

Men beseffe de strekking van deze uitspraak weer goed!

Er waren en zijn gereformeerde mensen, die in de overtuiging leven, dat wat in de Vervangingsformule omtrent belofte, doop enz. wordt omschreven, als **particuliere** dogmatische opvatting in de Gereformeerde Kerken mag en moet worden getolereerd.

Met andere woorden: dat wat in de Vervangingsformule wordt geleerd niet kerkelijk behoeft te worden **veroordeeld**. En dat dus voor kerkelijke eenheid niet als eis behoeft en mag gesteld worden een **afwijzing** en **veroordeling** van wat de Vervangingsformule b.v. omtrent het beschouwen van de kinderen leert. Zij zouden tevreden zijn als met het oog op een kerkelijke vereniging op een of andere manier werd uitgesproken: wij laten **beide opinies**, die van de Vervangingsformule en die van de Verklaring van Gevoelen, vrij. Als zo iets duidelijk werd uitgesproken, dan zou, wat hen betreft, het **dogmatisch** bezwaar voor een hereniging zijn weggevallen.

Maar de commissie van de Utrechtse synode denkt hier gans anders over!

Wat ze voorstelt — wegneming van Vervangingsformule + nieuwe formule — geschiedt immers met de uitdrukkelijke verzekering, dat wat in de Vervangingsformule staat ten volle in overeenstemming is met de belijdenis en de liturgische geschriften en dus voluit confessioneel is — dat betekent uiteraard ook: dat ze geheel en al naar de Schrift is.

Men lette er daarbij op, dat dit weer niet slechts het oordeel der commissie maar van de synode en de kerken is. De commissie spreekt telkens van **de Kerken**.

* * *

Door dit voor te stellen beweegt de commissie zich ongetwijfeld in de historische lijn.

Want toen in 1946 de vraag aan de orde kwam of de leeruitspraken van 1942 door andere zouden vervangen worden, schreef de synodale commissie, welke over deze zaak moest rapporteren:

„Van stonde aan was uw commissie eenparig van oordeel, dat zulke redenen (nl. om tot vervanging van de vroegere leeruitspraken over te gaan — C.V.) niet liggen in de zakelijke inhoud der uitspraken van 1905 en 1942. Er heeft in uw commissie geen verschil van mening bestaan over de vraag, of de vroeger beleden waarheden aangaande het verbond Gods, aangaande het verband van

doop en wedergeboorte, gehandhaafd moet worden”.

En in de „voorafpraak” van de Vervangingsformule schreef de synode dan ook, „dat de zakelijke inhoud der betreffende uitspraken van 1905 en 1942 als in overeenstemming met Schrift en belijdenis niet prijsgegeven mag worden”.

In feite zegt de commissie van de Utrechtse synode thans precies hetzelfde.

Als zij daarom de synode voorstelt de Vervangingsformule weg te doen, doet zij dat **niet** uit het motief, dat de Vervangingsformule **niet** naar de Schrift spreekt of **meer** dan de Schrift zegt. Neen, zij doet dat, omdat er in de kerken gemis aan overeenstemming is „over wat de Gereformeerde Kerken hebben uitgesproken”. En daarom wil zij de synode „met enkele klare woorden” laten uitspreken „wat voor haar in de omstrede punten het onaantastbare en onweersprekelijke is in de leer van het Verbond” en „dat zij de dwaling die daarmee in strijd is afwijst en zich dan voorts hiertoe beperkt”. En dan moet naar haar oordeel speciaal worden uitgesproken, „dat in de leer van het Verbond zowel de vrijmachtige en verkiezende genade van God en de krachtige werking van Zijn Geest, alsook de roeping tot geloof en bekering en de menselijke toeëigening ten volle tot hun recht moeten komen”.

Als de synode op deze wijze zou spreken zouden de kerken behouden, wat „voor haar in de strijd rondom Verbond en Doop het wezenlijke en onaantastbare is en blijft”. En wordt „de kern en de hoofdzak van de leer van het Verbond op een geconcentreerde en voor het geloofsbewustzijn onweersprekelijke wijze” gehandhaafd. De synode zou zo „datgene, wat haar in de opstelling en handhaving van de leerbeslissingen steeds boven alles ter harte is gegaan, in onverzwakte kracht handhaven”.

Op grond van o.a. deze overwegingen stelde de commissie aan de synode voor dit uit te spreken:

„De synode overweegt, dat de leeruitspraak van 1946, hoewel zij in vele opzichten zegenrijk en samenbindend heeft gewerkt, anderzijds in de kerken niet tot een zodanige erkenning is gekomen als verwacht had mogen worden, en ook een struikelblok blijft vormen voor de hereniging met de vrijgemaakte kerken.

Hoewel de synode de gegrondheid van de bezwaren tegen deze leeruitspraak niet erkent, besluit zij, ter bevestiging van de eenheid in eigen kerken en ter bevordering van de landelijke en plaatselijke toenadering tot de vrijgemaakte kerken, deze niet meer te beschouwen als bindende leeruitspraak, waarbij zij echter vaststelt:

dat door deze terzijdestelling niets wordt afgedaan van wat in de Gereformeerde Kerken steeds als onbetwistbaar heeft gegolden: enerzijds de soevereine en verkiezende genade van God en de krachtdadige werking van Zijn Geest, anderzijds de roeping tot geloof en bekering en de menselijke verantwoordelijkheid; en dat zij dienovereenkomstig blijft afwijzen iedere voorstelling, die in de leer van het Verbond of aan het één of aan het ander te kort doet, bv. doordat men de verbondsbelofte doet opgaan in een voorwaardelijke toezegging, of wanneer men de krachtdadige werking van de Heilige Geest niet tot de verbondsweldaden rekent; evenzeer, wanneer men de verbondsbelofte zou doen opgaan in een onvoorwaardelijke toezegging, waarbij voor de oproep tot geloof en bekering als eis van het Verbond geen plaats of slechts een verzwakte betekenis zou overblijven.”

* * *

Dit is de kern der voorgestelde leeruitspraken.

Wat velen gehoopt hadden, wat en door „Almelo” en door „Baarn” zo dringend werd gevraagd, is niet geschied.

Almelo en Baarn vroegen zakelijk en duidelijk:

1. Afschaffing, zonder meer, van de Vervangingsformule.
2. Erkenning, dat de Verklaring van Gevoelen der bezwaarden niet in strijd is met de belijdenis der Kerk.
3. Terugkeer zonder meer tot de drie formulieren van enigheid.
4. Opheffing van de schorsingen.

Wat voorgesteld is is daarentegen **zakelijk**

een volledig handhaven van de bestaande toestand.

Want over de kwesties waarover het werkelijk ging en gaat — Prof. Berkouwer atendeerde daar in de discussies terecht op — wordt in deze uitspraak expliciet **niets** gezegd.

En als de voorstellen worden aangenomen en zich daarna weer verschil van inzicht omtrent doop en verbond in de kerken zou openbaren, dan zou men indien men de genomen besluiten eerlijk zou willen handhaven, indien men dus kerkelijk trouw wilde zijn, ten aan zien van die geschillen **geheel en al moeten handhaven wat in de Vervangingsformule wordt uitgesproken**. Want tegelijk

met het nemen van deze beslissingen werd het uitdrukkelijk gezegd dat wat in de vervangingsformule staat pure Schriftwaarheid is en ten volle in de belijdenis wordt geleerd.

Er werden in het rapport en de voorstellen véél woorden gebruikt en in de discussies nog meer.

Maar zakelijk wordt er niets door veranderd.

Want ook de schorsingen — waarover later meer — zijn volledig gehandhaafd.

Het spijt mij meer dan ik zeggen kan, dat ik dit moet schrijven. Maar het is de nuchtere en harde waarheid.

C. V.

Hoe staat het met onze levenswandel?¹)

Mogelijk vraagt een van de hoorders wat dit onderwerp nu met de School te maken heeft. Waarvan men op een Schooldag toch ook wel iets horen wil. Nu, laat mij direkt van de School dit zeggen: Het getal professoren is na de benoeming en indiensttreding van prof. Kamphuis weer volledig en het werk kan weer normaal voortgaan. Verder is te vermelden, dat prof. Doekes aan de Universiteit van Münster met lof het examen heeft afgelegd, dat hem het recht geeft in november te promoveren, waarna hij de titel van Dr mag voeren. Dit zijn verblijdende zaken. Minder verblijdend vind ik het verschijnsel, dat het getal aankomende studenten bij het jaar kleiner wordt. Het getuigt dunkt mij niet van een blijmoedig leven naar de Geest, wanneer uit onze gezinnen weinig jonge mannen opstaan, die begeren het Evangelie van Jezus Christus te verkondigen, hier of in de heidenlanden. Menselijk en vleeselijk bekeken is er in onze tijd niet veel begeerlijks aan het ambt van dienaar des Woords. Wie het om een goed-betaalde-positie en een rustig leven te doen is moet er niet aan beginnen. Toch is er geen mooier werk ter wereld, dan de verkondiging van de blijde boodschap van vergeving der zonden en eeuwig leven. En we mogen wel bidden, dat meer jonge mensen zich mogen geven voor deze prachtige taak. Niet omdat anders de theologische Hogeschool gevaar zou lopen in haar bestaan, maar omdat anders zou blijken, dat er in de Vrijgemaakte kerken veel te weinig geleefd wordt uit de rijkdom van het Evangelie. In een levende Kerk van Jezus Christus zal het dunkt mij nooit ontbreken aan jonge mannen, die begeerte hebben naar het wonder ambt van dienaar des Woords.

En nu dan de vraag: Hoe staat het met onze levenswandel? Dat heeft wel met de School te maken. Wij zijn bezig dienaren des Woords op te leiden, in zover als dat ons mogelijk is. De dienst des Woords is gericht op het behoud van zondaren. En tot dat behoud behoort ook een godzalige wandel. Het zou prachtig zijn als van onze School deugdelijke herders en leraars kwamen. En als de vrucht van hun arbeid was: een echt christelijke levenswandel.

Met levenswandel bedoel ik levensgedrag. En wel in het gewone dagelijkse leven. Ik denk niet aan onze kerkgang en aan ons bijbel-lezen en aan ons bidden op vaste tijden. Maar ik denk aan ons doen en laten in ons dagelijks werk, in de alledaagse taak, die God ons gegeven heeft. Onze kerkgang en ons lezen van de Schrift en ons bidden moet vruchten tonen in onze dagelijkse handel en wandel. En als die vruchten ontbreken, dan is het niet best.

Als we in de Schrift thuis zijn weten we wel, dat de HERE altijd weer op een godzalige wandel bij zijn volk aandringt. Op een van de voorste bladzijden van de Bijbel lezen we van Henoch, dat hij met God wandelde. Even later van Noach, dat hij onder zijn tijdgenoten een rechtvaardig en onberispelijk man was en wandelde met God. Tot Abraham zegt de HERE: „Ik ben God de Almachtige, wandel voor mijn aangezicht en wees onberispelijk”. Psalm 119 begint met de zaligspreking: „Welzalig zij, die onberispelijk van wandel zijn, die in de wet des HEREN gaan”. Niet alleen het Oude Testament dringt telkens weer aan op de praktijk der godzaligheid. Maar het Nieuwe Testament niet minder. God wendt zich in zijn grote barmhartigheid en in zijn onbegrijpelijke genade tot deze wereld, om zondaren

zalig te maken. Maar die zaligheid bestaat niet alleen in vergeving der zonden, maar ook in een nieuw leven. Het Evangelie komt niet alleen met de troost der vergeving, maar ook met de vermaning tot een heilig leven. De blijde boodschap komt niet alleen met bevel van geloof, maar ook met de vermaning om met de zonde te breken. Natuurlijk weet gij dat allen wel, evengoed als ik het weet. Maar met dat weten is het doel dat de HERE met ons heeft nog niet bereikt. De discipelen zullen ook wel geweten hebben, dat zij bereid moesten zijn elkander de voeten te wassen. Maar niemand deed het. En dan zegt de Heiland, na hun het voorbeeld gegeven te hebben: „Indien gij deze dingen weet, zalig zijt gij, zo gij ze doet”.

Natuurlijk weten we dit alles al lang. We zijn het eens met psalm 105 : 24:

Die gunst heeft God zijn volk bewezen,
opdat het altoos Hem zou vrezen,
Zijn Wet betrachtten en voortaan,
volständig op zijn wegen gaan.

Wanneer ik u vraag: „Waartoe heeft God u uitverkoren in Christus vóór de grondlegging der wereld?”, dan zullen de meesten het antwoord wel weten: „opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde”.

Waartoe is „de zaligmakende genade Gods aan alle mensen verschenen”? Wel, zij onderwijst ons, „dat wij de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzakende, matig en rechtvaardig en godzalig leven zouden in deze tegenwoordige wereld”.

We zullen het allemaal wel weten, daar ligt ons grote gebrek niet. Maar hoe staat het met onze praktijk? Er is een Friese spreuk, die in goed Nederlands overgezet luidt: „Met zeggen is het niet te doen”. Het is goed dat we ons dit inprenten. Maar het zou ook goed zijn als we ons inprenten: „Met weten alleen is het niet te doen”.

Niemand weet precies hoe het staat met onze levenswandel. Alleen God de HERE weet het precies. Ik zal geen algemeen oordeel vellen. Dat is mijn taak niet. Maar ik zou u allen wel willen vragen: Wat komt er in de praktijk van uw leven terecht van alles wat de HERE u geboden heeft?

We mochten allen wel eens schrikken dunkt mij als we horen uit de mond van de Here Jezus, wat de levensregels zijn van het Koninkrijk der hemelen. We vinden ze in de zogenaamde Bergrede, die ik een dezer dagen nog eens in z'n geheel nalas. Hier volgt de hoofdzak.

Uit de zaligsprekingen blijkt reeds, dat de discipelen van de Here Jezus een grootse taak in de wereld hebben. Ze worden immers genoemd: zachtmoedigen, barmhartigen, reinen van hart en vredestichters. Dat komt vanzelfsprekend uit in hun leven, die zachtmoedigheid, barmhartigheid, reinheid van hart en vredelievendheid.

Na de zaligsprekingen noemt de Heiland zijn leerlingen: het zout der aarde en het licht der wereld. En Hij voegt daaraan toe: „Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken”.

Hij waarschuwt hen, dat hun gerechtigheid, hun wandel in de vreze des HEREN, overvloediger moet zijn dan die van schriftgeleerden en farizeeën; anders zullen zij in het Koninkrijk der hemelen niet ingaan.

Hij verklaart, dat het zesde gebod: „Gij zult niet doden”, ook inhoudt, dat zij niet zullen

toornen op een broeder; dat ze haastig tot verzoening bereid moeten zijn. Wie zijn broeder haat is al een doodslager.

Hij verzekert, dat niet alleen een echtbreker het zevende gebod overtreedt, maar ook hij, die met onreine blik een vrouw aanziet om haar te begeren. Dat we daarom het oog zullen uittrekken, dat tot zonde verleidt; en dat we de hand zullen afkappen, die ons in verzoeking zou brengen.

Hij verbiedt zijn discipelen bij hoog en bij laag te zweren. Hun ja moet ja en hun neen moet neen zijn en daarmee uit.

We zullen geen kwaad met kwaad vergelden, maar het kwaad overwinnen door het goede. Na een slag op de rechterwang zullen we ook de linker bieden, wie een kledingstuk eist zullen we ook de mantel geven, wie tot één mijl dwingt zullen we twee mijlen geven. We zullen vijanden liefhebben, vervloekers zegenen, haters weldoen, voor vervolgers bidden en zo kinderen zijn van de hemelse Vader, die zijn zoon doet opgaan over bozen en goeden en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.

We moeten geen aalmoezen geven voor de show, maar in het verborgene, zodat de linkerhand niet weet wat de rechter doet. We zullen niet bidden als de geveinsden om van de mensen gezien te worden, maar in de binnenkamer. Zonder omhaal van woorden, want onze Vader weet wat wij behoeven.

We zullen niet vasten voor het oog der mensen, maar leed dragen over de zonde voor God, die in het verborgen ziet en in het openbaar vergeldt.

We mogen geen schatten vergaderen op aarde, waar mot en roest verderft, maar we zullen schatten vergaderen in de hemel. We zullen niet de Mammon dienen, maar leven naar de regel: „Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid en alle anderen dingen zullen u er bij gegeven worden”. En we zullen onbezorgd leven, want onze hemelse Vader weet wat wij behoeven.

We moeten ons niet als rechters opwerpen, maar mild zijn in ons oordeel. We zullen eerst de balk uit eigen oog moeten verwijderen, eer we met voorzichtigheid zullen trachten de splinter uit het oog van de naaste te halen. We zullen het heilige niet aan de honden geven en de paarden niet voor de zwijnen werpen.

We moeten leven naar de gouden regel: Alle dingen dan, die gij wilt dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook alzo. Dat is de wet en de profeten.

We moeten ingaan door de enge poort, want wijd is de poort en breed is de weg die naar het verderf leidt; maar eng is de poort en nauw is de weg, die naar het leven leidt.

We zullen ons wachten voor valse profeten, die aan hun vruchten te kennen zijn. En we zullen niet tevreden zijn met het zeggen van: Here Here. Maar we zullen de wil des hemelzen Vaders doen en zo ingaan in het koninkrijk der hemelen. Want als we alleen maar Here-Here-zeggers zijn, dan bouwen we ons huis op zand en dan zullen we in het gericht vergaan. Maar als we de wil des Vaders doen, zullen we bouwen op een rots. Dan zullen we kunnen bestaan in het gericht.

Is dit alles niet onmogelijk voor een mens? Wie is hiertoe bekwaam? Niemand uit zichzelf. Maar de Here Jezus heeft de weg gewezen, waarin dit alles mogelijk wordt: „Bidt en u zal gegeven worden, zoekt en gij zult vinden, klopt en u zal opengedaan worden. . . . Indien gij die boos zijt weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, die in de hemelen is goede gaven geven dengenen, die ze van Hem bidden”.

God wil ons zijn Heilige Geest geven. Hij wil Zichzelf aan ons geven. Om in ons hart te wonen en in ons leven te werken het willen en het werken naar Zijn welbehagen. Opdat wij zo onze zaligheid zouden werken met vrees en beving. Is de Geest des HEREN niet sterker dan de wereld? Is de Heilige Geest niet machtig om ons in de strijd tegen ons vlees te doen overwinnen? Is de Geest van God niet krachtiger dan alle duivels uit de hel? Hij wil ons maken tot meer dan overwinnaars.

* * *

Ik herhaal nu de vraag: Hoe staat het met onze levenswandel?

Ik vrees, dat wij met deze vraag lang geen ernst genoeg maken. We maken ons er vaak van af met te zeggen: „Dat is nu eenmaal een onbereikbaar ideaal. Zo leeft geen mens en

dat kan ook niet. Zulk een leven is eerst mogelijk op een nieuwe aarde en een nieuwe hemel".

Moeten we ons er zo gemakkelijk van afmaken? Ik denk van niet. We zijn erg zuiver in de leer. We staan pal voor een zuivere belijdenis en we waken tegen formules, die boven de Schrift uitgaan. En we zijn op onze hoede, dat het gezag van de Schrift niet wordt aangerand.

Staan we ook pal voor een zuiver leven? Waken we ook tegen afwijkingen in het leven, die tegen de wil des HEREN ingaan? Zijn we op onze hoede, dat de naam des HEREN om ons niet wordt onteerd, wegens een slordige wandel?

Voor enige dagen sprak ik met iemand over de tucht, niet over de leer, maar over het leven. Ik zei: „We klungelen daar dunkt me maar wat mee". Toen antwoordde de ander: „Klungelen we niet met alles? Er staat in de Schrift: Wat uit het geloof niet is is zonde. Leven we voor 100 % uit het geloof?"

Als de Here Jezus spreekt van zijn wederkomst zegt Hij: „Zal de Zoon des mensen ook geloof vinden op aarde?" Zal Hij bij ons geloof vinden als Hij komt. Geloof, dat door de liefde werkt? Geloof, dat zich openbaart in een godzalig leven? Geloof, dat een machtig en krachtig ding is en ons leven vernieuwt? En ons doet leven in blijdschap en in vriendelijkheid en in vrijmoedigheid en in zachtmoedigheid en lankmoedigheid?

We mogen wel eens luisteren naar wat anderen van ons zeggen. Zelfkennis is een moeilijk ding. Anderen kennen ons vaak beter dan wijzelf. Voor niet te lange tijd las ik ergens het volgende verhaal. De schrijver stelde het voor dat wij vrijmaakten in een huis woonden. Daar kwam hij gedurig langs. Vaak werd zijn aandacht getrokken door geschreeuw. In dat huis was soms ruzie. Soms riep men zo hard, dat de burenen het duidelijk konden horen. Soms liep het volk te hoop. Een enkele keer werd er iemand de deur uitgegooid.

Ik zeg niet, dat dit beeld juist is. Maar ik zeg wel: Laten we toch toezien, dat de naam des HEREN om ons niet gelasterd wordt. En laten we toch toezien, dat ons leven zo is, dat we tot anderen kunnen zeggen: Kom ga met ons en doe als wij.

Van de gemeente in Jeruzalem lezen we: „Zij waren volhardend in de leer der Apostelen, en in de gemeenschap en in de breking des broods en in de gebeden... Zij hadden alle dingen gemeen... Zij waren eendrachtig in de tempel en van huis tot huis brood brekende aten zij te samen met verheuging en eenvoudigheid des harten en prezen God en hadden genade bij het ganse volk. En de HERE deed dagelijks tot de gemeente, die zalig werden".

Zullen we daarna jagen, om zo te zijn en zo te leven? We begeren vereniging met de Christelijke Gereformeerden. Van harte. We verschillen in ligging en beschouwing waarschijnlijk en we hebben mogelijk verschillende „beginselen". Wat zal ons samenbrengen? Als zij merken van ons en wij van hen, in het dagelijkse leven, dat we gemeenschappelijk leven in een godzalige wandel. Beschouwingen kunnen niet van elkaar verwijderd houden hen, die van elkander zien, „dat zij Gods Naam ootmoedig vrezen en leven naar Zijn Goddelijk bevel".

We begeren, dat onze synodale broeders zich zullen vrijmaken. Een best middel daartoe lijkt me een godzalige wandel. Als zij van ons zien: „Zij vrezen de HERE oprecht en hebben de Heiland lief en wandelen met God", dan kan dat een krachtig middel zijn om hen tot bezinning te brengen en zich af te vragen of zij niet verkeerd gedaan hebben door de bekende bindingen en schorsingen en afzettingen.

Algemeen is de klacht over gebrek aan werfkracht. Mij dunkt het krachtigste middel om aan te trekken is een wandel in de vreze des HEREN.

Dat we God liefhebben en vrezen moet uitkomen in ons alledaagse leven. Een man moet zijn vrouw liefhebben, gelijk Christus de gemeente liefheeft. Een vrouw moet haar man onderdanig zijn om 's HEREN wil.

Ouders moeten hun kinderen opvoeden in de tucht en vermaning des HEREN. Kinderen moeten hun ouders eren en gehoorzamen, opdat het hun welga. Heren moeten hun dienstknechten welwillend behandelen. Dienstknechten moeten hun heren in eenvoudigheid des harten dienen. We worden niet

tot buitengewone prestaties geroepen, maar tot gewone, alledaagse taken. Ieder van ons heeft zulk een taak, die niet zwaar is.

Ieder van ons mag en moet jagen naar de vrucht des Geestes, welke bestaat in „liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid". Gal. 5 : 22.

Ik twijfel of we dit wel echt Gereformeerde of Vrijgemaakte eigenschappen vinden. Maar Geestelijk zijn ze wel en Christelijk dus ook. Laten we er om bidden en er naar jagen, dat deze vrucht des Geestes in ons leven gevonden wordt.

* * *

Ik wil eindigen met een ontmoeting die ik voor enige dagen had. Er kwam bij ons een jonge vrouw aan de deur, die propaganda maakte voor een bekende sekte. Van de leer van deze sekte heb ik een afkeer. Maar wat mij trof was dit: Deze vrouw was vriendelijk, blijmoedig, vrijmoedig en geduldig. Vriendelijk bood zij lectuur aan. Blijmoedig en vrijmoedig getuigde zij van haar geloof, dat helemaal het mijne niet was. En geduldig hield

ze aan, hoewel ik niet voor mij hield, dat ik een tegenstander was.

Ik dacht toen bij mij zelf: Als deze propagandiste-voor-een-kwade zaak zo vriendelijk en zachtmoedig optreedt, hoe moeten wij dan niet bereid zijn in alle vriendelijkheid en vrijmoedigheid en blijmoedigheid en zachtmoedigheid te getuigen van de hoop die in ons is en van het geloof in onze Here Jezus Christus, de Zaligmaker der wereld?

Hoevelen van ons zouden bereid zijn het Evangelie aan de huizen te brengen? Belijden wij de naam van de Here Jezus als het te pas komt?

Strijden wij koninklijk tegen de zonde in onze omgeving?

Trekken wij aan door een echt vrome, dat is kloeke wandel in de wegen des HEREN? Bidden wij voor onze vijanden, zegenen we die ons vervolgen en blijven we vriendelijk als wij gelasterd worden? Laat elk van ons zich afvragen: Hoe staat het met onze levenswandel? Hoe staat het met mijn levenswandel?

H. J. Jager.

¹⁾ Toespraak op de Schooldag 23 sept. 1959.

„DUIZEND" en 1000

Iib. Een taalkundige oplossing (vervolg).

In het collegejaar '48-'49 behandelde Prof. Holwerda enkele problemen van de uit- en intocht. In verband daarmee besprak hij ook de kwestie van de grote getallen in het boek Numeri en andere historische boeken van het oude testament.¹⁾

Het is goed, voor we Holwerda's gedachten-gang kort samenvatten, te letten op de voorzichtigheid waarmee hij deze inleidt: „We zullen enig vermoeden uiten, zonder te poveren dat dit de oplossing is, en daarbij gebruik maken van de gegevens van anderen". Enkele van de hier bedoelde gegevens van anderen werden een vorig maal reeds besproken, en wel:

- Noordtzijs voorstel het woord èlèf te vertalen door „clan" of „familiegroep".
- Flinders Petrie's gedachte om niet te vertalen b.v. 46 „tenten" plus 500 man. (Num. 1 : 26), maar 46 „tenten" samen 500 man.

Deze twee gegevens combinerend komt Holwerda tot zijn voorstel om in bovenstaand voorbeeld te lezen: 46 „familiegroepen", samen 500 man, waarbij dan bedacht moet worden dat deze 500 man — dit is uiteraard een afgerond getal — hier 500 dienstplichtigen zijn. Dat betekent dus dat de 46 familiegroepen van Ruben samen (zie Inleiding) ongeveer $4 \times 500 = 2000$ personen omvatten. Dezelfde gedachte toegepast op de aantallen van andere stammen geeft een totaal van 598 „familiegroepen" en 5 „duizend" en 550. Hier staan dan de beide betekenissen van èlèf, „familiegroep" en „duizend", naast elkaar. Holwerda maakt dan de „gissing" dat dit is verward, en dat men daardoor de 5 bij de 598 optelde, en zodoende kreeg 603 „duizend" en 550 (Num. 1 : 46). Volgens deze gedachtengang was dus de legersterkte rond 5550 man (i.p.v. 603.550), verdeeld over 598 familiegroepen. Een dergelijke indeling van het leger naar familiegroepen is een in die tijd bekende figuur; vergelijk b.v. de Abiezrieten (Richt. 6 : 34).

Op precies dezelfde manier vinden we in Num. 26 een totaal van 596 familiegroepen met 5730 mannen ouder dan 20 jaar, i.p.v. 601.730 man (Num. 26 : 51).

Gemiddeld over geheel Israël levert iedere familiegroep 9 à 10 militairen. Er is wat dat betreft tussen de stammen een tamelijk grote spreiding. Simeons familiegroepen leveren er gemiddeld slechts 5 (Num. 1 : 23), terwijl dit gemiddelde voor Gad zelfs ruim 14 bedraagt (Num. 1 : 25). Voor de andere stammen liggen de gemiddelden tussen deze beide uiterste waarden in.

Het uit de beide bovengenoemde legersterktes af te leiden bevolkingstotaal hangt af van het veronderstelde percentage van de bevolking dat dienstplichtig was. Het zal ergens in de buurt van de 20 à 30 duizend hebben gelegen. Een aantal dus dat rond één honderdste deel is van het aantal volgens de oude lezing. Een aantal ook dat verreweg de meeste van

de in de inleiding genoemde moeilijkheden oplost.

Op de argumenten voor deze verklaring gaat Holwerda in het dictaat niet uitvoerig in. Wel kan in dit verband worden opgemerkt dat vrijwel alle bezwaren van Aalders tegen Noordtzijs oplossing hun kracht verliezen tegen de hieraan toch verwante oplossing van Holwerda. En voorts dat van het zestal in het vorige artikel genoemde bezwaren van Noordtzijs tegen de oplossing van Flinders Petrie, waaraan Holwerda's oplossing ook verwant is, slechts het eerste blijft gelden. Dit blijkt uit de nadere uitwerking die Holwerda van zijn „hypothese" geeft. Daarin wordt getracht op dezelfde basis ook andere cijfers uit het oude testament aannemelijker te maken.

In de eerste plaats wordt dan de strijd tegen Ai besproken. Tegen de blijkens het rapport van de verkenners maar kleine en zwakke stad (Joz. 7 : 3), waartegen naar hun oordeel een leger van 2 à 3 „duizend" voldoende moet zijn, worden 3 „duizend" man ingezet (vs 4). Wordt dit aantal opgevat als 3000, dan zou dat zelfs in een moderne oorlog een vrij grote strijdmacht zijn. Het verlies van 36 man (vs 5) betekent dan nauwelijks één procent, en het „Toen versmolt het hart van het volk en het werd als water" (vs 5) wordt moeilijk te verstaan. Zouden het echter niet 3 duizend, maar 3 familiegroepen zijn geweest die werden uitgezonden, dan ligt de zaak anders. De familiegroepen hebben blijkens Num. 1 en 26 een gemiddelde sterkte van 9 à 10 man; soms iets minder, soms ook iets meer. De strijdgroep zal dus niet veel meer dan 40 man hebben omvat. Dan is een verlies van 36 man inderdaad verpletterend te noemen, en dan zijn de reacties van Jozua en het volk op de nederlaag ook heel goed te begrijpen.

Vervolgens vestigt Holwerda de aandacht op Richt. 18 : 11, waar gezegd wordt dat Dan 600 strijdbare mannen telt, een aantal dat wel ver afwijkt van de getallen 62.700 en 64.400 uit Num. 1 en 26 volgens de gangbare opvatting, maar dat zeer dicht ligt bij de getallen 700 en 400 die volgens de hier besproken hypothese in de betreffende teksten moeten worden gelezen.

Met de hier gegeven gedachten zijn zeker niet alle moeilijkheden opgelost, en er ontstaan ook nieuwe. Eén daarvan betreft de telling van de Leviëten en van alle eerstgeborenen in de hoofdstukken 3 en 4 van Numeri. Met een uitvoerige bespreking hiervan sluit Holwerda zijn behandeling van het getallenprobleem af. Het is wat te gecompliceerd om deze hier geheel over te nemen. Enkele resultaten kunnen echter wel vermeld worden.

In Num. 3 wordt de telling beschreven van de geslachten van de Leviëten, in verband met de lossing voor alle eerstgeborenen. Het betreft alle Leviëten van één maand en ouder. Voor de drie geslachten vinden we achtereenvolgens: Gerson 7.500 (vs 22),

Kehath 8.600 (vs 28) en Merari 6.200 (vs 34). Te werk gaande volgens Holwerda's hypothesen lezen we hier achtereenvolgens: 7 familiegroepen met in totaal 500 mannelijke personen van meer dan één maand oud; 8 familiegroepen met 600 mannen en 6 familiegroepen met 200 mannen. Het totaal wordt zodoende 21 familiegroepen met samen 1300 mannelijke leden. Dit getal van 1300 nu stemt zeer goed overeen met hetgeen voor de andere stammen werd gevonden; dat was gemiddeld bijna 500, waarbij dan bedacht moet worden dat dit betrekking heeft op de mannen van 20 jaar en ouder, terwijl de 1300 geldt voor alle mannelijke stamleden van 1 maand en ouder. De stam van Levi is dus niet uitzonderlijk veel groter of kleiner dan de andere stammen.

In vs 46 lezen we dat het aantal eerstgeborenen 273 hoger was dan het aantal Leviëten, zodat deze 273 tegen een bepaald bedrag aan geld moesten worden gelost. We zouden dan op grond van het bovenstaande komen tot een totaal van 1573 mannelijke eerstgeborenen; een aantal dat niet onwaarschijnlijk is op een bevolking van 20 à 30 duizend man. Afgezien van mogelijke complicaties in verband met de voorkomende veelwijverij en rekening houdend met de eerstgeborenen van het vrouwelijk geslacht, volgt uit deze getallen dat er per gezin gemiddeld 8 à 10 kinderen geboren werden. De uitzonderlijk grote vruchtbaarheid van de Israëliëten stemt met dit aantal zeer wel overeen. De hier gevonden verhouding tussen het aantal eerstgeborenen en de totale bevolking is op z'n minst veel aannemelijker dan die volgens de gangbare lezing, die 22.273 eerstgeborenen geeft (vs 46) op een bevolking van minstens 2 miljoen (zie boven). Het in vs 46 vermelde aantal eerstgeborenen zou dan moeten zijn ontstaan nadat men bij de telling

van het aantal Leviëten de vergissing met de „duizenden” had gemaakt (vs 39). Het aantal eerstgeborenen onder de andere Israëliëten, die niet „naar de geslachten” behoefden te worden geteld, moest to en om het verschil van 273 (vs 46) te handhaven wel dienovereenkomstig worden verhoogd.

Holwerda besluit zijn verhandeling over de getallen met een bespreking van de getallen uit Num. 4. Daar wordt een telling gegeven van het aantal actieve Leviëten tussen de dertig en vijftig jaar. Deze getallen leveren zowel volgens de oude lezing als volgens de door Holwerda voorgedragen opvatting moeilijkheden op. Een discussie als boven gegeven voor Num. 3 voert ook hier tot een oplossing, maar het aantal complicaties is hier wat groter; een volledige weergave zou ook teveel ruimte vragen.

Het zal uit het bovenstaande duidelijk zijn dat deze zaak zeker nog niet „rond” genoemd kan worden; integendeel, het is een eerste benadering, die verdere studie en uitwerking behoeft. Zo stelde Prof. Holwerda het zelf toen hij besloot met: „O.i. is de voorgedragen mening de toetsing waard; ze zou een oplossing bieden, die de inderdaad grote moeilijkheden vanuit de Schriftgegevens zelf benadert”.

Het is de bedoeling met deze toetsing, en dat wordt dan een rekenkundige toetsing, in een volgend artikel een begin te maken.

Pasadena
Utrecht

C. van der Leun.
J. C. van der Leun.

¹⁾ Wij danken Mevrouw Holwerda voor de medewerking waardoor het ons mogelijk werd gemaakt reeds voor de verschijning te putten uit het dictaat, waarin deze materie wordt behandeld: *Historia Rev. II*.

Eenzaam maar niet alleen

IV: Drie Vraagpunten

De Hoge Schrijfster van „Eenzaam maar niet alleen” heeft in de aanvang van Haar boek nadrukkelijk verklaard, dat Zij geen lezers wenst die slechts „ja-knikken”. (pag. 12).

Wij zijn dankbaar!

Want al kan het ons doel niet zijn dit boek dié maatstaf aan te leggen die tot gevolg zou hebben dat mogelijke onjuistheden, inconsequenties en technische compositievragen hier stuk voor stuk ter sprake komen, deze uitspraak geeft ons toch het recht om althans enige vragen te stellen aangaande enkele hoogst belangrijke opinies van de Hoge Schrijfster.

Vooraf nog deze opmerking. Op wie steunt de Draagster van de Kroon in voorname mate bij de praktische uitoefening van Haar Koninklijk ambt?

Het antwoord kan niet anders luiden dan: in de allereerste plaats op de zich ter beschikking stellende *staatslieden*, en voorts op de omgeving ten Hove, de z.g. *Hofhouding*. Regerende vorsten zijn daarvan vaak veel meer afhankelijk dan van de directe sympathie des Volks. Een geslaagde regeringsperiode van een Vorst of Vorstin is daarom veelal tevens een reden tot grote dankbaarheid t.a.v. de in die Regeringsperiode op de voorgrond tredende *staatslieden*, en van de meestal op de achtergrond gebleven *Hofhouding*.

Hoe luidt nu het oordeel van H.M. Koningin Wilhelmina over deze twee?

Eerlijk gezegd... vernietigend!

I. Bijna over geen enkele staatsman spreekt Zij warme waardering uit, tenzij incidenteel. Alleen de kabinetten Cort van der Linden (pag. 154) en Gerbrandy (pag. 361 en 411) worden even, als in het voorbijgaan, geprezen. De op Kerstdag 1932 overleden Vice-president van de Raad van State, Van Lynden van Sandenburg (pag. 236), en generaal Van Heutsz (pag. 112—113) worden sympathiek herdacht. Slechts Tjarda van Starkenborgh Stachouwer (pag. 315—316; 318—319) wordt grotelijks *geëerd* met de woorden: Hij was „voor iedereen een toonbeeld van standvastigheid en moed” (pag. 315) en: „Hij heeft in alles voorzien en aan alles gedacht”. (pag. 316).

Maar daarmee is vrijwel alle goeds gezegd, want verder worden alle staatslieden die H.M. de Koningin gedurende Haar regering als adviseurs hebben bijgestaan afgedaan met de kordate opmerking: „*Er waren toen maar weinig figuren, die de grote problemen beheersten. De laatste vijftien jaren hebben weinig werkelijke staatslieden opgeleverd*”. (pag. 198).

Dit oordeel wordt nog geaccentueerd door het volgende. Over de zo moeilijke crisisperiode 1929—1939, waarin de kabinetten Ruys de Beerenbrouck en Colijn optraden, een periode, waarin geen enkel kabinet in éniġ Europees land er in slaagde de economische crisis afdoende te bestrijden, merkt de Koningin van die jaren thans op: „Helaas, degenen die deze moesten bewerkstelligen waren daar niet rijp voor. In het algemeen hadden de mensen hier te lande niet genoeg doorge maakt om aan deze verschrikkelijke nood een einde te maken. Het ontbrak hun, die tot een snelle, zakelijke oplossing moesten gera ken, aan imaginatie en durf, aan doortastendheid en voortvarendheid en aan de werkelijke wil om een oplossing te vinden”. (pag. 244).

Het oordeel van de Hoge Schrijfster kon al met al moeilijk scherper, moeilijk negatiever luiden! Men kan deze *oordelen* natuurlijk niet afdoen met de opmerking dat dit boek geen autobiografie is, geen politiek relaas, maar een religieuze doel heeft (pag. 15). Hier worden politieke oordelen neergeschreven en deze hebben recht op beoordeling. Verzwijgen of jaknikken kan hier de hoogste wijsheid van de zijde der lezers niét zijn!

Dit alles is bevreedend, is onbevredigend! Onze vraag is: was er geen plaats geweest in dit boek voor een milder woord van dank aan zóvelen die vaak geen ministerschap begerden, maar op de roep van Haar, die namens het Land riep, hun beste krachten gaven, vaak alleen om Haar in Haar eenzaamheid niet alleen te laten? Hebben soms *De Savornin Lohman* en *Idenburg*, om slechts deze twee figuren te noemen, waaraan H.M. Koningin Wilhelmina zéér hoge verplichtingen heeft gehad, dit oordeel ook stilzwijgend verdiend? Ze worden niet eens genoemd! Ook wanneer men de restrictie ten volle serieus neemt die in het generaliserend oordeel is opgenomen, wekt deze uitspraak,

uit déze pen komend, vragen op die niet te stillen zijn bij de nauwlettende lezer!

II. Erger echter nog dan de staatslieden moet de zoveel meer aan Haar persoonlijke dienst gebonden Hofhouding het ontgelden! De sfeer die deze aan de Koningin bood wordt even vaag als suggestief steeds weer als „de kooi” aangeduid (pag. 35, 61, 63, 91, 108—109, 134, 143—146, 164).

Nu willen wij niet ontkennen dat zeer zeker een groot element van waarheid gelegen zal zijn in hetgeen H.M. hier meedeelt, waarover Ze zich keer op keer *beklaagt!*

De vraag is echter of het rechtvaardig is met dit alles een zó generaliserend oordeel uit te spreken over al die adellijke families die, soms geslachten lang, ons Koninklijk Huis hebben gediend! Hadden zij niet tevens een woord van warme dank mogen verwachten in dit boek? Ergens schrijft de Hoge Schrijfster over „allemaal onverdiende dankbaarheid en hartelijkheid” (pag. 434) die Zij aan het eind Harer regering ontving. Was het bij de publicatie van dit boek niet het moment geweest om op Haar beurt dank te zeggen aan de adel voor wat deze de eeuwen door, vaak in moeilijke omstandigheden, voor het Oranjehuis heeft betekend?

Aan ieder Hof vinden ongerechtigheden plaats inzake de persoonlijke vrijheid van de Vorst en de Koninklijke Familie (men denke slechts aan al wat bekend is van het Weense Hof!), maar gaat het aan zó negatief te oordelen over zóvelen die zich *desondanks* vaak naar beste weten hebben opgeofferd in de persoonlijke dienst van het Koninklijke Huis? Is deze afstraffing nu alles wat Koningin Wilhelmina daarover te zeggen heeft?

Opmerkelijk is wat de Hoge Schrijfster over de naaste omgeving van de Keizer van Duitsland opmerkt naar aanleiding van diens abdicatie: „... dat hij gezwicht was voor de raad van zijn omgeving, die alleen bezorgd bleek te zijn voor zijn leven. De gewoonte het oor te lenen aan de raadgevingen van deze omgeving, die nòch over de staatsmanswijsheid, nòch over de moed beschikte, welke in die moeilijke omstandigheden vereist waren, was hem wel zéér noodlottig geworden”. (pag. 179).

Ook hier weer een aanval in de zelfde richting! Is het rechtvaardig zó streng over deze adviseurs te oordelen? Plaats daarnaast eens het levenswijze woord dat de Hoge Schrijfster even later over de Keizer zelf neerschrijft: „Tenslotte weet niemand alles wat in hem is omgegaan en kent niemand haarfijn de omstandigheden waarvoor hij is komen te staan”. (pag. 179).

Hoe wonderlijk het klinkt, de mémoires van Prinses Wilhelmina vertonen op dit punt enige gelijkenis met die van de eveneens Victoriaans opgevoede Hertog van Windsor!

III. Een laatste vraag betreft de begintijd van de regering van Koningin Wilhelmina. Ook hier is Haar oordeel wezenlijk scherp en ongenadig: „Tot handelen, tot het nemen van initiatieven kwam men niet, men leefde bij het al maar beschouwen en bediscussiëren en nog eens beschouwen en bediscussiëren van standpunten en het eindeloos opwerpen van bezwaren tegen alles en nog wat. Een ingeslapen tijd”. (pag. 94; zie ook pag. 76, 141, 144, 151, 156).

Men kan tegen deze mening moeilijk verzet aantekenen, maar een vraag zij opnieuw geoorloofd: Heeft de Hoge Schrijfster dan geen rekening gehouden met de enorme strijd die bij de aanvang van Haar regering een hoogtepunt had bereikt, en wel de emancipatiestrijd der Rooms-Katholieken en Anti-Revolutionaire Christelijk-Historischen, alsmede die der Socialistische arbeidersbeweging?

Het doet haast ongelooflijk aan over deze tijd te lezen: „Reeds vertelde ik, dat ik jong was in een slappe tijd, een tijd zó slap, dat de tegenwoordige mens zich deze gewoonweg niet in kan denken. Het gehele leven was een rimpelloze vijver en alles wat van ons verwacht werd, was er voor te zorgen, dat deze rimpelloos bleef. Ons werd geen enkele gelegenheid geboden om flink en moedig te zijn en we zagen ook geen voorbeelden daarvan, die tot navolging noodden”. (pag. 141).

Men vraagt zich af: hoe moeten wij dit alles verstaan? Zou de Hoge Schrijfster (hoe Zij dan ook *persoonlijk* geoordeeld moge hebben over de genoemde emancipatiebewegingen) Haar eigen tijd zó weinig verstaan hebben

als uit deze woorden is op te maken? Stond Zij in werkelijkheid zó ver af van de wezenlijke strijd die tot in de Staten-Generaal toe gestreden werd? Of is hier sprake van een ernstige compositiefout van het boek?

* * *

Men zal verstaan dat het ons doel niet kan zijn in deze summere artikelenreeks op de drie genoemde punten uitvoerig in te gaan. Niet discussie, slechts *aanwijzing* van discussiepunten was ons beperkte doel met deze opmerkingen, opdat dit boek een levensechte plaats kan krijgen bij dié lezers die omtrent *het totaal* van dit boek wensen te verstaan wat zij lezen!

Want het heeft ons steeds verbaasd dat deze toch centrale punten in het boek van de Hoge Schrijfster, voor zover ons bekend, nergens in de Nederlandse pers zijn gesignaleerd of tegengesproken. Wij willen wel openlijk bekennen dat wij ons, de zéér grote historische waarde van dit boek erkennend, en de religieuze grondidee van dit boek in hoofdzaak acceptierend, onbevredigd zouden achten, in een vrij Nederland zelfs over dit boek te schrijven, zonder de lezer deze drie kardinale punten voor te leggen. Temeer waar de Hoge Schrijfster schrijft „een zo objectief mogelijk beeld” te willen geven, dat „levens- en waarheidsgetrouw” (pag. 15) dient te zijn!

Inzake het geoorloofd zijn van deze drie vingerwijzingen, menen wij ons in goed vertrouwen te mogen beroepen op een belangrijke, recht koninklijke uitspraak van de Hoge Schrijfster, waar Zij hulde brengt aan diegenen, die Haar tijdens Haar regeringsperiode hun werkelijk oordeel dorsten te geven: „zij hebben ons steeds de waarheid gezegd, ook waar zij wisten, dat het aanhoren ervan ons bepaald onaangenaam zou zijn. Maar juist daardoor verwierven zij mijn vertrouwen en erkentelijkheid, werden zij ware vriendinnen en vrienden. Men vergete niet, dat het algemeen menselijk is de hoger geplaatste maar naar de mond te praten”. (pag. 146).

En daarom: *dixi et animam salvavi!*

(Wordt vervolgd)

G. Puchinger.

BOEKBESPREKING

Klaas J. Popma: *Drinzel zoekt verder*. J. H. Kok N.V., Kampen, 1959. Prijs: f 3,95.

Wie Popma's roman „De zonde van Jan der Kindere” gelezen heeft, zal ongetwijfeld verwachten dat ook dit nieuwe boek iets bijzonders is.

Inderdaad is „Drinzel zoekt verder” in vele opzichten een bijzonder boek. In de eerste plaats al om het gegeven.

De hoofdpersoon, Izak Drinzel, heeft het erg moeilijk. Hij kan de verpleging van zijn achterlijk dochttertje, Nettie niet bekostigen en hij tracht verlichting van zijn financiële lasten te krijgen.

Maar Drinzel heeft het ook erg moeilijk met zich zelf. Want, als hij door Mr. Ticonius, de penningmeester van de inrichting, waar Nettie verpleegd wordt, afgescheept wordt, haat hij die man. Kwam hij hem tegen, hij sloeg hem de hersens in. „Here, bewaar me”, bidt Drinzel.

Ticonius wordt vermoord, even na Drinzels bezoek. Drinzel heeft het niet gedaan, maar de gedachte laat hem niet los, dat hij het had kunnen doen. Dat zegt hij dan ook tegen de politie: „De wereldlijke rechter kan me niets maken, maar ik voel me schuldig”.

Intussen wordt het niet duidelijk, wie de moordenaar is. Waarom werd Ticonius vermoord en waarom was Drinzel er zo merkwaardig bij betrokken? Die vraag wordt klemmender, als Drinzel een tweede moord meemaakt. Hij poogt weer verlichting van zijn lasten te krijgen, ditmaal bij de ambtenaar Indewey, evenals Ticonius lid van de kerk. Indewey heeft een zware strijd te voeren met de duivel. Wordt het hem te machtig, dan kan hij de duivelse verleiding niet weerstaan, mensen te breken. Zo weet hij te bewerken, dat Drinzels verzoek wordt afgevoerd.

Drinzel voelt, dat Indewey van de duivel bezeten is en hij gaat hem dat vertellen: „Ben je van de duivel bezeten? Schoft!”, voegt hij

zijn broeder toe. Ook hiermee krijgt hij het moeilijk. Hij heeft wel de zonde van Indewey gezien, maar heeft hij ook iets begrepen van de strijd, die dat kleine mannetje, een secuur ambtenaar, elke dag met een machtige duivel had moeten voeren? Drinzel begrijpt er iets van, als hij de volgende dag Indewey weer opzoekt, ze verzoenen zich, Indewey steekt een pijp op, en sterft — de pijp is vergiftigd.

Weer is Drinzel betrokken bij de dood van een broeder, die hij haatte. Met wie hij het, geleerd door de ervaring met Ticonius, nog net heeft goed gemaakt.

Wat kan de bedoeling zijn? Heeft Drinzel er toch iets mee te maken? Is haten zoveel minder erg dan doodslaan? Of heeft Drinzel misschien toch wel gedood? Zo stapelen de moeilijkheden zich op.

En daarbij blijven dan de drukkende financiële zorgen. Ten einde raad vervoegt Drinzel zich bij de voorzitter van de inrichting, Ds Stuivezant, bij wie hij evenmin enig menselijk begrip ontmoet. Weer laat hij zich gaan: „Schoften, stinkende steenezels” scheldt hij. Dan wil hij weg, maar het licht blijkt op een onverklaarbare wijze te zijn uitgegaan en een geheimzinnige echostem galmt hem toe, dat hij de moordenaar is van Ticonius, Indewey en Stuivezant. En, inderdaad, even later glijdt de dominee van de trap, die met groene zeep is ingesmeerd en breekt zijn nek.

Voor de derde maal is Drinzel bij een sterfgeval en dit maal laat de politie hem niet gaan.

Maar nu komt Drinzel langzamerhand de dader op het spoor en hij gaat iets van de achtergrond begrijpen.

Hij heeft een vijand, Mr. Buddeling. Die was in de oorlog fout en door een zuiveringscommissie, waarvan Drinzel lid was, ontslagen. Deze Buddeling heeft besloten zich op Drinzel te wreken, niet rechtstreeks, maar door hem te betrekken in een serie moorden, waardoor Drinzel onder zware verdenking komt te staan. Als Drinzel dit heeft doorzien, bezoekt hij Buddeling, die zich gewonnen geeft. Voordat hij zelfmoord pleegt geeft hij in een verklaring rekenschap van zijn daden en hij vertelt ook, hoe hij te werk is gegaan. Hij doet nog iets. Aan Drinzel geeft hij het restant van het geld, dat hij had uitgetrokken voor de bestraffing. Drinzel is daardoor uit de geldzorgen en gaat fluitend (‘k Wil U, o God mijn dank betalen) zijns weegs.

Drinzel zoekt verder, is dus een soort detective met een vaak ernstige boodschap. Er is eerst de bittere critiek van Drinzel op de Christelijke liefdadigheid, die dank zij een totaal verouderd financieringssysteem bepaalde ouders gewoon uitmergelt. Dan zijn er de vertegenwoordigers van die liefdadigheid, de onaandoenlijke Ticonius, een onbenullige geneesheer-directeur, een onverschillige arts. Tussen alle avonturen komt steeds weer dit motief naar voren en we krijgen geen verheven indruk van de liefdadigheid, die voor velen een „bedrijf” is geworden.

Popma laat naast de genoemde figuren ook een menselijk iemand optreden, zuster Ali. Voor haar is het geen bedrijf, ze houdt van de kinderen. En nota bene Buddeling zegt, dat hij verschillende mensen, die aan de liefdadigheid dreigden ten onder te gaan, heeft geholpen.

Er is dus ook de andere kant. Zoals ook de ambtenaar Indewey een andere kant heeft en Drinzel zelf. Dat is de tweede indruk, die bij de lezer achterblijft: de macht van de zonde en de strijd, die deze mensjes tegen de zonde moeten voeren. Drinzel, als hij merkt, hoe ver de haat hem brengen kan. Indewey, die weet, hoe sterk de duivel is. En Ticonius ook, die voordat hij sterven gaat als in een helder visioen zijn leven en de „waarde” ervan overziet. Hij bidt. Een ontroerend gebed. Zijn eer en zijn geld en de naam van zijn vader, die zoveel deed voor het Christelijk onderwijs en zijn penningmeesterschap van verscheidene liefdadigheidsverenigingen, ze zijn niets in Gods oog. „Ik heb hooi, stro en stoppelen gebruikt, nu zal het door het vuur beproefd worden. En ik zal schade lijden. En zal ik zelf behouden worden, als door vuur? Verdient heb ik het zeker niet”.

Ik vind dit gebed een van de diepste stukken uit het boek. Maar er zijn nog andere fragmenten, die aangrijpend zijn. Drinzels bezoek aan Nettie is zo'n fragment. Buitenstaanders zullen het niet begrijpen, maar Drinzel houdt zo onuitsprekelijk veel van zijn achterlijk dochttertje — en het wordt door

KRITISCHE KRABBEL

Heimwee

Men zegt dat bij het ouder worden de blik gericht wordt naar het verleden. Zonder de betrekkelijke juistheid hiervan te ontkennen geloof ik toch dat er nog wel een bijzondere oorzaak is waardoor wij ons geneigd voelen terug te zien.

Hebt ge ze nog gekend, de mannen en vrouwen, die in hun leven slechts één ding kenden dat hen geheel beheerste? Meen niet dat ik het verleden mooier maak dan het in werkelijkheid was. Toch geloof ik dat we veel al hebben verloren.

Kom eens in de jonge gezinnen. De preek? Wie praat daar nog over. Een psalm zingen? Dat gebeurt alléén in de kerk.

Ons leven en dat van onze gezinnen dreigt te worden overspoeld door een alles en allen gelijkschakelende materialistische eenvormigheid. Boeken worden er nog wel gekocht, maar ze blijven vaak onaangeroerd staan.

Er is een cocktailmensensoort bezig te ontstaan. Met gelijke interesses. Gelijke gevoelens. Gelijke favorieten.

Maar ik hoor U al tegenwerpen dat dit proces niet te stuiten is. Men moet immers wel mee.

Ja, als we zover zijn dan is de zaak verloren. Als de strijd bij voorbaat gemeden wordt dan helpt er niets meer aan.

Maar ik wil U toch hieraan herinneren dat er geen nieuws is onder de zon. Stonden de christenen in Paulus' dagen soms niet midden in een maatschappij die doortrokken was van heidendom? In zulke omstandigheden past maar één parool voor een christen: Niet aanpassen.

Willen we niet te gronde gaan dan dient er een radicale verandering te komen. Hoe zullen we zout kunnen zijn als we zelf gelijkgeschakeld zijn aan de wereld?

Als we weer eens van voren af aan begonnen. En als we dan eens allereerst de mening lieten varen dat volk en vaderland toch zo veel aan ons hebben te danken.

Een eigen stijl krijgt de christen alleen door te luisteren naar het evangelie. Het spreekt in deze dingen zeer concreet en duidelijk.

Men moet aan ons kunnen zien dat we anders zijn. Dat we ons niet laten regeren in ons doen en laten, in onze ontspanning en ons spel, in onze „cultuur” en onze arbeid, door de algemene opinie, dat resultaat van de tijdgeest, maar door ons christelijk geloof.

Het kan heus nog wel weer goed worden. Maar dan moeten we de smalle weg willen gaan.

Zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem.

Frater.

Popma zó beschreven, dat we er toch iets van begrijpen gaan.

Er worden dus veel ernstige dingen gezegd tijdens Drinzels speurtocht.

Wat die speurtocht betreft — het lijkt me op zich zelf mogelijk een ernstige boodschap in allerlei vormen te gieten; dus waarom niet in die van een detective?

Het gebed van Ticonius is er een voorbeeld van, dat het traditionele uitgangspunt van de detective — de moord — zeker plaats laat voor een aangrijpend gebed. Beide elementen kunnen elkaar wel verdragen.

En toch lijkt het risico me erg groot. Wordt het verhaal onaanvaardbaar — en dat gebeurt bij een detective nu eenmaal erg gauw — dan lijden alle andere elementen schade.

De ernstigste dingen worden in een onechte situatie zelf onecht. En dat is hier volgens mij meermalen het geval. De moord op Ticonius kan zonder veel critiek worden gelezen, misschien kan men de vergiftigde pijp van Indewey nog slikken, maar de scene in het huis van Stuivezant is zo duidelijk verzonnen en zo onecht, dat ook de overleggingen van Drinzel onecht worden. Groene zeep op de trap, een „echomachine” om Drinzel angst aan te jagen, een figuur, die blijkbaar zonder dat iemand er verder aandacht aan schenkt, binnen komt en de trap volsmeert, het is niet te geloven en dat maakt ook, dat we Drinzel niet meer geloven, als hij zegt: „Jij redt die dominee, en je laat aan de Here over, of-tie het verdient of niet”. Zulke zwakke punten bederven veel voor mij.

Bij een goede detective zijn in het begin alle gegevens — verborgen natuurlijk — aanwezig, die tot een logische oplossing moeten voeren. In „Drinzel zoekt verder” moeten zoveel noodsprongen worden gemaakt, er moeten nog zoveel personen worden bijgehaald (Birkmeyer en Van den Berge) en Mr Buddeling moet nog zoveel verklaren, om de zaak „rond” te krijgen, dat het verhaal als geheel niet erg aanvaardbaar meer is.

Met het reeds vermelde gevolg. Dat Drinzel via Buddeling uit de geldnood komt heeft misschien een diepere achtergrond — Drinzel krijgt de vervulling van zijn noden uit handen van zijn vijand — in het verhaal maakt het een verzonden indruk en daardoor klinkt ook Drinzels fluiten van de Avondzang vals.

Datzelfde geldt van veel gesprekken. Er wordt een onmogelijk „dialect” gesproken, de situaties zijn vaak typisch gewild en onecht en daardoor gaat het grootste gedeelte van wat wordt gezegd verloren. Jammer is dat vooral bij Indewey. De manier, waarop zijn vrouw tegen hem en Drinzel praat maakt het niet eenvoudiger nog iets van Indewey's strijd — die juist zo belangrijk is — voor echt aan te nemen.

Er zijn meer van zulke situaties, typisch verzonden en onbestaanbaar. Drinzel bij de wijkzuster, Wytske, bijvoorbeeld.

Maar — en dit tot slot — al deze dingen nemen het goede niet weg uit dit boek. Ze maken het alleen moeilijker het goede te ontdekken. En dat is, zeker in dit geval, jammer.

H. Smit.

PERSSCHOUW

Nog geen half ei

In **Waarheid en Eenheid** schrijft (Dr) A. E. S(chouten) over de voorstellen welke op de synode in behandeling zijn in verband met de Vervangingsformule o.a. het volgende:

Duizenden in onze kerken en in de vrijgemaakte en de christelijke gereformeerde kerken zullen met grote teleurstelling van deze verslagen hebben kennis genomen.

Als we nog even in gezelschap van Prof. Waterink mogen blijven, mogen we elkaar herinneren aan het oude spreekwoord: Beter een half ei dan een lege dop.

Welnu, wat de commissie-Ridderbos met de vele voorstellen en verzoeken in haar handen ter tafel bracht was beslist nog geen half ei.

Als volstaan was met een voorstel tot resolute terzijdestelling van de Vervangingsformule, onder verwijzing naar het synodaal getuigenis van 1896 en 1905, zou ik gezegd hebben: dat is het halve ei.

Half, want de kerkistische tucht moet even radicaal ter zijde gesteld worden als de sectarische belijdenisuitspraak.

Maar de wijze waarop nu wordt voorgesteld de Vervangingsformule in te trekken, is beneden de maat van confessionele oecumene. Het gelovig eerbiedigen van de grenzen, die in 1896 en in 1905, op weldadige wijze, ik mag wel zeggen op profetische wijze, werden erkend, ontbreekt hier ten enen male.

De synode veroordeelt echter wel radicaal het eigen synodaal beleid onzer kerken als zij met de commissie-Ridderbos verklaart: „Geforceerde beslissingen en eenzijdige uitspraken bevorderen de eenheid niet”.

Inderdaad, dat heeft de kerkgeschiedenis van 1944—1959 wel overduidelijk aangetoond!

Ongehoord brutaal is de uitspraak dat de leeruitspraak van 1946 in vele opzichten zegenrijk en samenbindend heeft gewerkt! Ik begrijp niet goed wat Prof. Ridderbos bedoelt met de uitspraak, dat de synode al wat in het verleden gebeurd is ten volle ernstig wil nemen en bereid is hiervan aan de vrijgemaakte kerken rekenschap te geven.

Als hij bedoelt: de tuchtprocedure tegen Prof. Schilder, het zetten van Bergschenhoek uit het kerkverband, het afzetten van de kerkeraad van Kampen, de inquisitie-instructie aan de kerkeraden — dáár staan we nog steeds voor, en als hij dit zelf zou willen doen, zou hij met het rapport-Nauta in de hand van die „rekenschap” bij de vrijgemaakten echt niet veel terecht brengen.

Als Prof. Ridderbos echter bedoelt: We willen de vrijmaking ernstig nemen en daarbij dan ook zeggen wáárom we die als reactie op onze tucht toch moeten afwijzen, dan sta ik achter deze verklaring.

Als motief van onze tucht noemt Prof. Ridderbos „aantasting van kerkelijke trouw”. Dáár ligt inderdaad de voze basis van de synodale tuchttoefening. Het Woord Gods was niet in geding, en de trouw aan dat Woord evenmin, en daarom miste die tucht de basis van (desnoods onder tranen opgebrachte) geloofs-gehoorzaamheid. Nu valt die tucht onder dat kerkisme, van wier belijders Prof. Zuidema in zijn bovengenoemd artikel zegt: „die er de Bijbel om verkerkelijken, de kerk om verwereldlijken, en aanbidden, en het buitenkerkelijk leven om misvormen”.

Zo zitten er in het rapport van de commissie-Ridderbos en in haar voorstellen uiterst bedenkelijke elementen, die doen denken aan de betoogtrant der wereldse diplomatie. Hier openbaart zich helaas op benauwende wijze wat Prof. Zuidema noemt: „de verwereldlijking der kerk”.

En toch zitten we niet met een lege dop! Er komt iets uit, al is het dan nog geen half ei.

Wat er uiteindelijk zal uitkomen is nu nog niet te zeggen omdat de synode zich, gehoorzaam als steeds aan 's mans leiding, door Prof. Nauta heeft laten ophouden.

Prof. Nauta toonde zich hier bevreesd voor overhaasting. Wat zou het een zegen voor onze kerken geweest zijn als hij ter synode van Utrecht in 1944 ook die vrees gekend had.

Toen heeft namelijk de synode het rapport-Nauta, dat de afzetting van Prof. Schilder een schijn van (kerk)recht gaf, niet bestudeerd, maar overhaast geaccepteerd. Het werd door Prof. Nauta voorgelezen; dat vergde meer dan 2 uur. Prompt daarna ging men over tot beraadslaging. Natuurlijk kende niemand toen al grondig de inhoud van het rapport. En ook de thans zo voor overhaasting beduchte Prof. Nauta zei niet: „Broeders, studeer daar nu eens over en toets mijn betoog aan uw gelovig kennen van de roeping der kerk”. Was men inderdaad tot kritische bestudering van het rapport-Nauta overgegaan, dan zou misschien Prof. Schilder nooit zijn afgezet.

Maar het blind vertrouwen in theologische professoren — en misschien ook wel de honger en ellende van de oorlog — weerhielden de synode van gelovige realisering van haar verantwoordelijkheid.

Over de discussie ter synode schreef de hoofdredacteur van „Waarheid en Eenheid”, Dr Schelhaas, o.a. het volgende:

Over heel wat redevoeringen en redeneringen ter Synode zwijgen wij in deze situatie. We kunnen natuurlijk niet nalaten, onze blijdschap er over uit te spreken, dat er toch één spreker ter synode is geweest, die verklaarde helemaal niet te geloven, dat de vervangingsformule zegenrijk heeft gewerkt. Nu geen van onze redactieleden daartoe ook maar van verre de kans had verkregen, was het te meer voor ons een weldaad, een weelde, te lezen, dat ds D. A. Vogel van Geleen dit heeft gezegd: „Althans, wij leiden dat af uit het verslag in het Friesch Dagblad”.

Ook moeten we wel even wijzen op het voorstel van ds Van Nood, om alleen de Drie formulieren bindend te verklaren, waarin de zakelijke inhoud van de vervangingsformule vervat is.

Dan zijn de 3 formulieren dus de Vervangingsformule van de vervangingsformule geworden. Waar men al niet toe komen kan.

Het opmerkelijke is echter, dat de rapporteur ook deze richting nu schijnt te willen inslaan. Omdat we op krantenverslagen moeten afgaan, moeten we wel voorzichtig zijn in onze conclusies. Maar volgens het verslag, dat ik las, vond hij wat in hetgeen ds Van Nood gezegd had. En in het Friesch Dagblad lezen wij: De rapporteur prof. dr H. N. Ridderbos te Kampen lichtte de wijzigingen toe. De commissie is gebleven bij haar oorspronkelijk idee, namelijk om te zeggen dat door deze terzijdestelling niets wordt afgedaan van wat in de gereformeerde kerken steeds heeft gegolden ten aanzien van de leer van verbond en doop”. Zijn de drie formulieren hiermede de Ver-

NOG EENS — EEN APPEL!

De verspreiding van de brochure van Prof. Veenhof gaat steeds door. In een gemeente werd ze door de leden der kerk persoonlijk bij alle leden van de synodale kerk gebracht en wordt gepoogd daarover een gesprek te krijgen.

Zo moet het!

We moeten de synodale broeders niet loslaten. En het eerste is: voorlichting, voorlichting. Juist nu. Men leze in dit nummer wat er op de Utrechtse synode gaande is. Er leven nog zoveel fabels en legenden. Sla de handen ineen en pakt de zaak in Uw omgeving aan. Of geeft ons adressen.

Bestellingen per giro bij W. Kaper, Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Gironr. 96089.

Eén ex. 60 cent. 10 en meer ex. 50 cent.

Het Bestuur van de Persvereniging.

vangingsformule van de vervangingsformule geworden? Ik begrijp dit niet goed. Ik vraag daarom slechts.

Ik moet toch ook nog even over de droefheid van Prof. Polman spreken. Hij zeide volgens het Friesch Dagblad: „De vervangingsformule moet terzijde, niet omdat zij in strijd is met de heilige schrift, ook niet omdat zij overbodig geworden zou zijn, maar helaas omdat de geref. kerken de geestelijke stand niet meer opbrengen om wat hier beleden is te handhaven”. Dit helaas spreekt boekdelen. Hij wil dan een „vaststelling” behouden bij deze stap terug”.

Wij zullen nu onze bespreking beëindigen. Wij zijn in afwachting. Eén ding moet echter wel duidelijk zijn. Wil men werkelijk iets doen voor de vrede en hereniging, dan moet de Vervangingsformule verdwijnen zonder enige vervanging. En de ergste vervanging zou nog zijn, als men ging zeggen: wij heffen de vervangingsformule op, omdat zij zakelijk in de drie formulieren van enigheid gevonden wordt. Neen, dan hoor ik toch nog liever Prof. Polman, hoe laag hij mij ook stelt. Hij komt er dan toch voor uit, dat de opheffing van de vervangingsformule een verandering betekent.

Ook wij wachten af.

C. V.

VAN HIER EN GINDS

De Theologische School van de Chr. Geref. Kerken

Ds J. H. Velema schreef in zijn verslag van de Generale Synode van de Chr. Geref. Kerken o.a. het volgende:

Het rapport van de Commissie, die over het Curatoren-rapport had te oordelen, is dankbaar gestemd over de verrichte arbeid aan onze Theol. School. Er werden verschillende vragen gesteld over het contact tussen hogeleraars en studenten en de praktische arbeid der studenten.

Een belangrijk voorstel van het Curatorium, dat door de betrokken Commissie gaarne wordt overgenomen, is dat omtrent de bouw van een Bibliotheek met aula in de tuin van de Theol. School.

De Synode stelde zich gaarne achter dit plan. De bouwkosten worden zeer, zeer voorlopig geraamd op f 125.000.— exclusief meubilering en stoffering.

Op het schoolgebouw kan een hypotheek worden genomen. Rente en aflossing kunnen worden gefinancierd uit „Bouwen en Bewaren” en de opbrengst van de Vrouwenactie.

Ds v. d. Zaal stelde voor dat de vrouwen zullen zorgen voor de bibliotheek en het fonds „B en B” voor de aula, waarop een andere afgevaardigde, doelend op het voorzitterschap van Ds v. d. Zaal van de Mannenbond, meende dat de aula door de mannen moest gegeven worden.

Intussen — over de wijze van uitvoering zal nog nader overleg worden gepleegd. Belangrijk was dat de Synode het Curatorium mandaat gaf om de plannen uit te werken en straks uit te laten voeren.

Uit Joegoslavië

Een aantal afgevaardigden van de Zwitserse kerken hebben een bezoek gebracht aan de Hervormde Gemeente van Joegoslavië.

We lazzen hierover o.m. het navolgende in een bulletin van de Oecumenische Persdienst:

„Hoewel de Joegoslavische regering geen officieel karakter aan de delegatie toekende, hebben de Zwitserse „toeristen”, dank zij hun bezoeken aan talrijke gemeenten en contacten met vertegenwoordigers van kerk en staat, zich een beeld kunnen vormen over het leven der 35.000 leden tellende Hervormde Kerk.

Met een bijzondere vergunning van de regering hebben de Zwitserse predikanten in enkele Herv. gemeenten voor een groot aantal kerkgangers gepreekt.

Te Knezevi-Vinograd kwamen de R.K. priester en de Orthodoxe geestelijke de bezoekers groeten.

Te Feketitsch heette de Herv. bisschop Agoston de gasten in een stampvolle kerk welkom.

De delegatie kwam bijzonder onder de indruk van het zeer levende geloof dezer Hervormde minderheid. Het aantal jongeren, dat aan het kerkelijk leven deelneemt, overtreft alle verwachtingen”.

Communistische surrogaatplechtigheden nu ook in Hongarije

Ook in Hongarije moeten „progressieve” plechtigheden in de plaats komen van de kerkelijke bij de belangrijkste gebeurtenissen in het gezin — geboorte, huwelijk en dood. Door deze „Ersatz-riten”, die achter het IJzeren Gordijn tot dusver alleen zijn ingevoerd in Oost-Duitsland en op beperkte schaal ook in Tsjechoslowakije, wil men nu eveneens in Hongarije de invloed van de kerk terugdringen.

In een fabriek te Raab is onlangs de eerste communistische „naamgeving”-plechtigheid gehouden, aldus een verhaal in het dagblad „Nepszava”, dat te Boedapest verschijnt. Volgens de verslaggever legden de sprekers nadruk op de noodzaak „dat verlichte mensen bevrijding moeten zoeken van het monopolie der Kerk en op de gebieden van geest en ziel”. Zij drongen erop aan dat gebeurtenissen in het gezinsleven als doop, huwelijk en dood op een „progressieve wijze” zullen worden gevierd en niet herdacht met kerkelijke plechtigheden.

ONZE KERKENDAG

De „Schooldag-1959” is weer voorbij.

Ja, het is een „Schooldag”, die we „vieren” elk jaar, eind september.

Maar die dag is tegelijk ook „kerkendag”.

Ja zeker, ook omdat de School er alleen om de kerk is en door de kerk wordt gedragen. Wie aan de School werkt werkt voor de kerk. Wie voor de School offert, offert aan de kerk. Wat aan de School wordt geleerd en gedaan, heeft rechtstreeks invloed op de kerk. Terwijl ook, omgekeerd, wat in de kerk leeft en gist zich onmiddellijk in de samenleving der School doet gevoelen.

Maar de Schooldag is ook in nog meer directe zin kerkendag.

Want op die dag komen de duizenden uit alle hoeken van het land naar Kampen. Daar beleven ze in de vergaderingen: in gebed en lied, in het gemeenschappelijk luisteren en offeren de eenheid des gelóófs. En het is een schoon ding, dat dat elk jaar geschieden kan. Wat is het speciaal voor de broeders en zusters uit de kleine gemeenten een verkwikking opgenomen te worden in de grote schare. Dan ervaren ze iets van wat in de Handelingen zó wordt gezegd: En Paulus, de broederen ziende, greep moed:

Er is vooral in de laatste jaren steeds iets in onze Schooldagen, dat ze zo echt tot kerkendag maakt.

We weten het: er zijn in onze kerken allerlei stromingen en nuances. Er zijn steeds ook een aantal moeilijke kwesties, die de geesten dikwijls fel tegenover elkaar doen staan en soms sterke spanningen veroorzaken. Maar zie, daar middenin, daar bovenuit, of, misschien beter gezegd: daaronder is er toch een sterke gemeenschap. Een gemeenschap van geloof, liefde en dienst.

De „kwesties” van persoonlijke aard en

allerlei kerkrechtelijke moeilijkheden liggen dikwijls op het verstandelijke, het cerebrale niveau. Men heeft zich vast gebeten in een eigen opvatting, een eigen ideetje, een eigen oplossinkje. En die houdt men vast. En verdedigt ze met een energie een betere zaak waardig. Men kan zo doende een kerk en kerkengroep naar de mens gesproken naar de rand van de afgrond voeren. Want al liggen die geschillen en verschillen wat de „zaak” betreft op een intellectueel niveau — ze zijn vaak de exponenten van menselijke zelfzucht, geldingsdrang, heerszucht, Rechtshaberei, welke zich uitleven achter het schone masker de strijd voor waarheid en recht.

Maar op de kerkendag komt de eenheid, de fundamentele gemeenschap, die er ondanks alle verschil is, heerlijk openbaar. Het zingen, bidden, offeren, luisteren is de openbaring van een gemeenschap, die dieper is en krachtiger werkt dan alle geschillen en verdeeldheden. Daar zien we het, daar genieten we het, dat we kinderen zijn van één Vader. Daar doorleven we de vreugde van het tot één kerk te mogen behoren. Daar komt het weer met kracht op ons af, dat we in één strijd worden gedrongen, in trouw aan elkaar zijn verbonden — en tot permanente, in wezen steeds éenzelfde, maar tegelijk steeds eindeloos variërende strijd, worden opgeroepen.

Reeds op de predikantenconferentie is dat merkbaar. Onder de oereigene, onnavolgbare leiding van Ds Van Dijk is men daar samen in de openheid, een frisheid, een cordialiteit welke zelf gepeperde kritiek gemakkelijk, d.w.z.: zonder kortsluitingen, accepteren en verwerken kan. En diezelfde geest leeft, al uit hij zich daar geheel anders, ook onder de menigte van de kerkendag.

Die eenheid komt ook uit in de redevoeringen. Door de sprekers wordt nooit onderling overleg gepleegd vooraf. In de keuze der onderwerpen zijn ze geheel vrij. Maar steeds treft het weer, dat de onverwegingen, welke resulteren in het kiezen van een bepaald thema, blijkbaar als vanzelf een zelfde richting uitgingen. Altijd zijn er immers een aantal toespraken, welke verwante onderwerpen bespreken en die dat doen in gelijke zin, hoezeer bewerking en terminologie ook mogen verschillen.

Dit alles maakte ook de kerkendag van 1959 tot een schone dag.

Wie ze goed heeft gezien vergeet het schouwspel van de honderden opeengepakte, aandachtig naar vele redevoeringen luisterende, hoorders niet. Wat is het een groot ding, dat onder de eenvoudigen in de lande deze intense belangstelling voor deze zaken leeft.

Dat is genade van onze God.

En daarom danken we Hem voor wat Hij op 23 september 1959 aan ons gaf.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Hallum-Ferwerd: kand. C. Olij te Utrecht.

Candidaats-examen. Geslaagd voor het candidaats-examen de Heer H. Knigge, J. C. Kapteijnlaan 4, Groningen.

Adressen. P. v. d. Werf, Raad van de Geref. Kerk te Huizum (Fr.), Adr. Brouwerstraat 24, Leeuwarden.

Hilversum. Scriba is thans: S. J. Mullender, Jagerspad 19, Laren (N.-H.). Men lette er op dat de scriba van Hilversum elders woont, nl. in Laren (N.-H.).

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 oktober begint het tweede halfjaar van de derde jaargang van OPBOUW.

Mogen we onze abonnees beleefd verzoeken hun abonnementsgeld voor 1 oktober a.s. te storten op onze postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met vermelding: voor „OPBOUW”.

De abonnementsprijs is voor een geheel jaar f 10.—, en voor een halfjaar f 5.—.

Een jaarabonnement loopt van 1 april tot 31 maart. Men kan zich echter ook tussentijds als abonnee opgeven.

De administratie.

HELPT U WEER?

In dit nr. van „OPBOUW” vindt U een kaart bijgesloten, waarop U namen en adressen gelieve op te geven van personen, die in aanmerking komen voor proefexemplaren van het blad. Er zijn allicht ook onder uw kennissen en vrienden mensen, die nog geen abonné zijn. U wilt hen doen kennismaken van „OPBOUW”, maar behoudt uw eigen ex. liever zèlf. Nu, dat kan: vul bijgaande kaart volledig in, plak een postzegel van 8 cents erop, en post even... dan komt de zaak voor elkaar. Gedurende enkele weken ontvangen deze mensen gratis een nr. op hun huisadres; zij kunnen dan rustig lezen wat ons blad biedt. U gaat daarna eens vragen of zij tevreden zijn, en interesse genoeg hebben om zich te abonneren.

Het is wel nodig, dat U spoedig tot activiteit in dezen komt, want per 1 oktober begint het nieuwe halfjaar. Een mooie datum om zich als abonné op te geven!

Mogen we op Uw medewerking rekenen? Het aantal abonné's groeit steeds, maar ons blad moet in zoveel mogelijk gezinnen komen. Ook voor onze jongeren is deze opbouwende lectuur van groot belang. Wilt u weer meehelpen?

Jac. G. van Oord

Gode dankbaar en met grote blijdschap geven wij U kennis van de geboorte van een dochter

MARGARETHA JOHANNA

J. HULSHOF

J. HULSHOF-KRAMER

Nijverdal, 17 september 1959

De Joncheerelaan 152

ANTONIE VAN VARK

en

WILLEMINA STEENBERGEN

geven U kennis van hun voorgenomen huwelijk, waarvan de voltrekking D.V. zal plaats hebben op dinsdag 6 oktober a.s. om 2 uur n.m. ten gemeentehuize te Zeist.

Kerkelijke huwelijksbevestiging om 2.30 uur n.m. in de Geref. Kerk, Jac. v. Lenneplaan 1a, door de weleerwaarde heer Ds H. Veltman.

Amersfoortsestraat 42, Soesterberg
Tussen de Dennen 9, Zeist

september 1959

Gelegenheid tot gelukwensen 5 oktober van 7.30—8.30 uur n.m. Tussen de Dennen 9, Zeist.
Toekomstig adres: Amersfoortsestraat 42, Soesterberg

Kosteloos aangeboden losse jaargangen van **DE REFORMATIE, 1938—1956**; vrijwel, maar niet gegarandeerd compleet; globaal geordend. Mr H. D. van Wijk, Van der Veerelaan 67, Amstelveen.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.